Punkt i protokollet PR 122/2020 rd

Plenum

Torsdag 1.10.2020 kl. 15.59—17.51

5. Underrättelsetillsynsombudsmannens berättelse för år 2019
Berättelse B 14/2020 rd

Remissdebatt

Förste vice talman Antti Rinne: Ärende 5 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talmanskonferensen föreslår att ärendet remitteras till underrättelsetillsynsutskottet.

Debatt

17.34 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa herra puhemies! Helsingin Sanomat uutisoi 1. syyskuuta Tanskan tiedustelupalvelua koskevasta skandaalista. Uutisessa kerrottiin tietovuodosta, jonka mukaan Tanskan sotilastiedustelussa vallitsee epäasiallinen laillisuuskulttuuri. Sotilastiedustelun epäillään hankkineen väärin perustein tietoja Tanskan kansalaisista ja jakaneen tietoja eteenpäin. Raskauttava väite on myös, että tiedustelupalvelua valvovalle elimelle olisi annettu vääriä tietoja. Uutisen mukaan asiaa tutkitaan ja paikallisen sotilastiedustelun johtaja on hyllytetty virastaan.

Kun Suomen tiedustelulakeja valmisteltiin, niin kansainvälistä vertailua tehtiin myös Ruotsin ja Tanskan suuntiin. Molemmat ovat hyviä verrokkimaita, joissa oikeusvaltioperiaate, hallinto ja ihmisoikeudet toteutuvat hyvin. Esimerkki kuitenkin osoittaa, etteivät hyvätkään lait aina riitä. Valvontaa tarvitaan. Epäterve organisaatiokulttuuri voi lähteä liikkeelle pikkuhiljaa

Arvoisa puhemies! Tiedustelulainsäädäntömme oli pitkään pahasti jäljessä muihin maihin verrattuna. Vuoden 2015 hallitusohjelmaan kirjattiin tavoite tarvittavan säädösperustan luomisesta. Turvallisuusviranomaisemme tarvitsevat ajantasaisia keinoja turvallisuusuhkien tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen. Uusi lainsäädäntö tiedustelusta ja sen valvonnasta on nyt voimassa, ja se kestää kansainvälisen vertailun niin tiedustelun vaatimusten ja turvallisuuden parantamisen kuin yksityiselämän suojan ja viestien salaisuuden näkökulmista. Uudella tiedustelulainsäädännöllä parannettiin Suomen valmiuksia suojautua esimerkiksi terrorismilta ja vieraiden valtioiden vakoilulta. Siviili- ja sotilastiedustelu tuottavat analysoitua tietoa ylimmälle valtionjohdolle päätöksenteon tueksi.

Tiedusteluviranomaisten keskeisin valvoja on tiedusteluvalvontavaltuutettu, joka on nyt antanut ensimmäisen vuosittaisen kertomuksensa. Valtuutetun tehtävänä on valvoa tiedustelun käytön lainmukaisuutta. Lisäksi eduskuntaan perustettiin siviili- ja sotilastiedustelua valvomaan tiedusteluvalvontavaliokunta. Valvomme valiokunnassa tiedustelun asianmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tiedustelusta ja sen valvonnasta vastaavat henkilöt ja organisaatiot luovat nyt käytänteitä, jotka ohjaavat myös tulevaa toimintaa. On tärkeää, että oikea rytmi löytyy. Alussa on oltava mieluummin jyrkästi ylitarkka kuin loivasti suuripiirteinen. Rytminmuutos myöhemmin olisi vaikeaa.

Arvoisa puhemies! Suomessa luottamus viranomaisiin on hyvä — niin on oltava myös jatkossa. Tiedustelulainsäädännön hyväksyttävyys ja luottamus sen turvallisuuspäämääriin on meillä vahvaa. Virheitä ei saa kuitenkaan tulla, ja jos tulee, niihin on välittömästi puututtava.

Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisemassa tuoreessa teoksessa ”Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä” kirjoitetaan seuraavasti: ”Heikon tai puutteellisen tiedustelukulttuurin maissa tiedusteluun ei luoteta tai kansalaiset eivät koe omakseen tiedusteluviranomaisten päämääriä tai toimintatapoja. Vastaavasti vahvassa tiedustelukulttuurissa tiedustelu nauttii luottamusta ja yleistä hyväksyntää.” Tavoite on selvä: Suomen on oltava vahvan tiedustelukulttuurin maa. — Kiitos.

17.39 **Kristiina Salonen sd:** Arvoisa puhemies! Viime vuonna Suomeen saatiin voimaan ajantasainen tiedustelulainsäädäntö. Samalla perustettiin myös tämä tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävä, ja käsittelemmekin nyt siis Suomen historian ensimmäistä tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomusta.

Kokonaisturvallisuuden kenttä on uusine uhkineen muuttunut viime vuosina kovalla vauhdilla, ja suomalaiset viranomaiset ovatkin jo pitkään kaivanneet uusia työkaluja ja toimintatapoja, joilla turvallisuuden uhkiin voitaisiin vastata paremmin, mutta myöskin tällaista tiedusteluvalvontavaltuutettua, jonka keskeisin tehtävä on varmistaa, että tiedustelua kohdistetaan ainoastaan kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Yleensä kyse on vieraan valtion sotilaallisesta toiminnasta, vieraan valtion harjoittamasta tiedustelutoiminnasta tai terrorismista.

Valiokunta pääsee nyt sitten käsittelemään tätä valtuutetun kertomusta. Kun itse tätä nyt selailin, niin tietenkin mielenkiintoista oli nämä tilastotiedot valtuutetun toiminnasta, muun muassa siitä, että viime vuoden aikana 50 varsinaista valvontakäyntiä valtuutettu teki, joiden yhteydessä hän tarkasti tiedusteluviranomaisten tekemät tiedustelumenetelmien käyttöä koskevat ja tiedustelun suojaamiseen liittyvät päätökset. Tokihan tämä kertomus on hyvin yleisluontoinen selvitys siitä, mitä valtuutettu on tehnyt ja mihin hänen työaikansa on kohdistunut. Varmasti, vaikka hyvin mielenkiintoista olisi myöskin päästä sisälle näihin varsinaisiin valvontakäyntien kohteisiin, on ymmärrettävää, että kysymys on Suomelle hyvinkin arkaluontoisista tiedoista, ja tämän vuoksi käsittelemme hyvin yleistasoista valtuutetun kertomusta. Toivon kuitenkin, että kun uusi valiokunta nyt tähän työhön paneutuu, niin perusteellisen keskustelun saavat myöskin aikaan tämän kertomuksen pohjalta. Valtuutettu on nimittäin ottanut kantaa tai nostanut omia havaintojaan tiedustelulainsäädännöstä esille, ja se on tietenkin tärkeää tietoa myöskin valiokunnalle.

17.42 **Kimmo Kiljunen sd:** Arvoisa puhemies! Tämä aihe on poikkeuksellisen herkkä ja toisaalta myöskin Suomen turvallisuuden kannalta hyvin tärkeä ja olennainen. Sotilastiedustelu ja muunkinlainen tiedustelu on olemassa olevaa maailmassa, ja edustaja Kiuru minusta erinomaisesti muotoili sen, että Suomen tulee olla vahvan tiedustelukulttuurin maa, ja sitähän tämä myöskin on: meillä on tämän tiedusteluvaltuutetun virka ja muutenkin olemme tehostaneet tätä seurantaa, mikä koskee myöskin suomalaista tiedustelutoimintaa. On arvokasta tunnistaa se seikka — edustaja Kiurun puheenvuoroa kuuntelin tuolta ulkoapäin — että meidän täytyy olla tarkka erilaisiin ilmansuuntiin. Me olemme tässä nyt puhuneet viime aikoina paljon muun muassa sähköisestä viestinnästä ja sen kehittymisestä, mukaan lukien 5G-järjestelmä. Liian useissa keskustelutilanteen puheenvuoroissa näyttäy-

tyy, että ikään kuin vain 5G-järjestelmä olisi haavoittuvainen jostakin ilmansuunnasta. Tällaista vastaavaa haavoittuvuuttahan meillä on ollut aikaisemmissakin 3G- ja 4G-järjestelmissä, ja sen suhteen täytyy olla avoin, eli meidän täytyy olla valppaana, tulee sitten erityyppistä tiedustelutoimintaa suunnasta, jos toisesta.

Suomen Kuvalehdessähän oli laaja artikkeli, oliko se nyt vuosi sitten, kun se tuli. Otan tässä nyt vain yhden esimerkin, näitä esimerkkejä on valtava määrä, mitä näemme maailmasta. Otan vain yhden esimerkin näyttääkseni, että tämä ilmiö on siis laveampi kuin monasti keskusteluissa ehkä näyttäytyy. Artikkeli koski Crypto-salailujärjestelmää, joka on aikanaan CIA:n Sveitsiin perustama yritys, joka oli sitten useiden kymmenien valtioiden käyttämä salailujärjestelmä, mukaan lukien Suomen ulkoministeriön piirissä sitä käytettiin 2000-luvulle asti, ja sitten paljastuikin yllättäen, että tämä ei ollutkaan neutraali sveitsiläinen yritys vaan sen taustalla on ollut sotilastiedustelua, joka sitten toisaalta on kertonut sen, että CIA muun muassa pystyi paljastamaan tästä Berliinissä olleen baarin räjäytyksestä, että siinä oli Libyan tiedustelupalvelu taustalla, mikä paljastui nimenomaan tämän järjestelmän kautta. Tämä kertoo vain esimerkkinä sen, että meillä on tiedustelua, jota harjoittavat eri maat erilaisessa laajuudessa, ja Suomen on tässä suhteessa oltava hyvin tarkka, että me olemme tarkkoja salaisen, arkaluontoisen tiedon osalta, jos sitä seurataan, tulee se sitten suunnalta tai toiselta. Tässä suhteessa kyllä Suomen viranomaiset ovat kiitettävällä tavalla nyt osoittaneet myöskin sen, että tässä halutaan tietoturvallisuus kaikilla tasoilla varmistaa, sotilastiedustelu pitää sillä tavalla valvonnan alla, että me olisimme mahdollisimman suojatussa ympäristössä.

17.45 **Mari Rantanen ps:** Arvoisa puhemies! Nyt todella täällä on lähetekeskustelussa historiallinen kertomus, ensimmäinen tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus, joka nyt sitten viime vuodelta on. On tietysti ilo lukea sitä, että toistaiseksi näyttää siltä, että lainsäädäntö on pääsääntöisesti onnistunut, koska valtuutetun kertomus ei nosta esiin sellaisia isoja ongelmia, joita tiedustelussa olisi. Tässä on hyvä myöskin havaita se, että sen lisäksi, että se valvonta on tällä tiedusteluvalvontavaltuutetulla ja tiedusteluvalvontavaliokunnalla, yhtä kaikki myös tiedusteluviranomaiset ovat tarkentaneet omaa valvontaansa ja siellä heillä on myöskin ennakolliset valvojat ja juridiikan asiantuntijat. Samoin myös oikeuslaitos on siinä välissä, eli hehän sitten tietyt valtuudet myöntävät.

Uskon, että tätä käsitellään valiokunnassa hyvin suurella mielenkiinnolla ja pieteetillä, ja työ jatkuu siellä.

17.46 **Mika Kari sd:** Arvoisa herra puhemies! Tosiaan tämä on nyt ensimmäinen kerta, kun tiedustelulain ja tiedustelulainsäädännön laatimisen jälkeen eduskunnassa, suuressa salissa keskustella tiedustelulaista ja sen valvonnasta, viranomaisten toimivaltuuksista, mutta tietenkin myös velvollisuuksista hoitaa tiedustelutehtävä lainmukaisesti.

Haluan tässä yhteydessä kiittää edustajakollegoja palautteesta tähän lähetekeskusteluun. Niitä evästyksiä tullaan mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon mietinnön laatimisen yhteydessä. Ehkä kuitenkin näin aikakirjoihin haluan merkitä sen, että olisin tietenkin henkilökohtaisesti toivonut tässä korona-aikanakin, että eduskunnassa vielä laajemmin olisi lähetekeskustelussa tullut palautetta valiokunnalle tiedusteluvalvontavaltuutetun mietinnön laatimiseen tästä kertomuksesta, jonka tiedusteluvalvontavaltuutettu on tehnyt, koska kun laki aikanaan tiedustelutoiminnasta — niin sotilas- kuin siviilitiedustelun osalta ja siihen liittyvästä perustuslain muutoksesta — tehtiin, tiedustelutoiminnan lainsäädän-

nön laatimiseen kohdistui, voi sanoa suuri, ellei jopa valtava mielenkiinto niin täällä eduskunnassa, parlamentissa, kuin sitten kansalaisten keskuudessa. Mutta osaltaan toisaalta ehkä korona, mutta toisaalta ehkä tiedusteluvalvontavaltuutetun hyvä kertomus antaa tästä toiminnasta sellaisen kuvan, että laajaan evästykseen ei ainakaan tällä ensimmäisellä kerralla näytä olevan sen suurempaa tarvetta, mutta uskallan sanoa tiedusteluvalvontavaliokunnan puheenjohtajana ja täällä monen kollegan, valiokuntakollegankin kanssa eduskunnan salissa tänä iltana puheenvuoron käyttäneenä, että valiokunta paneutuu tähän valtuutetun kertomukseen täydellä innolla, ei ainoastaan sen takia, että kyse on ensimmäisestä valtuutetun kertomuksesta, vaan sen takia, että tämä työ ansaitsee valiokunnalta täyden huomion. Ja se, mitä eduskunnalle sitten mietintönä kerrotaan, on julkista, ja sen lisäksi valiokunta käy myös tähän tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomukseen liittyviä, myös niitä asioita läpi, jotka eivät ole julkisia, mutta ovat parlamentaarisen valvonnan alla, valiokunnan työlistalla, nyt alkavan syksyn aikana. — Kiitoksia, herra puhemies

17.49 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa herra puhemies! Niin kuin edustaja ja valiokunnan puheenjohtaja Mika Kari sanoi, viime vaalikaudella tähän tiedustelulainsäädäntöön kohdistui suuri ja valtava mielenkiinto. Näinhän se oli, ja sitä taustaa vasten voi todellakin pitää yllättävänä, tai voisi pitää yllättävänä, että tällä hetkellä meitä on täällä salissa näin harvalukuinen joukko. Samoin yllättävänä voisi pitää sitä, että tiedotusvälineet ovat yllättävän vähän uutisoineet tästä tilanteesta, mikä meillä lainsäädännön käyttöönoton jälkeen on ollut. Mutta pidän sitä kuitenkin hyvänä uutisena, koska niin kuin puheessani mainitsin, mitä Tanskassa oli tapahtunut, jos meillä olisi pikkuriikkinenkin ylilyönti viranomaisten toiminnassa tai joitain selkeitä virheitä lainsäädännössä, niin voisimme olla kyllä melkoisen varmoja, että keskustelua ja edustajia täällä salissa riittäisi pitkälle iltaan, ja pidän sitä hyvänä signaalina.

Se työ mitä on tehty, sitä ei ole tehty turhaan. Se on ilmeisen onnistunutta, ja nyt meidän tehtävä valiokunnassa ja tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävä on pitää hyvä huoli siitä, että näin on myös jatkossa, ja totta kai myös niiden viranomaisten, jotka sitä tärkeää työtä siellä kentällä tekevät, että se oikea laillisuuskulttuuri, oikeat toimintatavat ja rytmi lähtevät heti alussa liikkeelle. Myöhemmin sitä on vaikea muuttaa. Olemme hyvällä tiellä. — Kiitos.

Förste vice talman Antti Rinne: Jag kompletterar bara ledamot Kiurus anförande till den del det gäller vilka som är närvarande. Vi har ju rekommendationen att ledamöterna följer debatten i sina arbetsrum om de inte ska tala. Jag tror att flera ledamöter som bäst utreder den här situationen i sina egna arbetsrum.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till underrättelsetillsynsutskottet.